

VIRTUAL REALLIKDA HAQIQAT MUAMMOSI

Shavqiyev Oybek Salimboy o'g'li

Sharof Rashidov nomidagi

Samarqand Davlat Universiteti tayanch doktoranti

ПРОБЛЕМА РЕАЛЬНОСТИ В
ВИРТУАЛЬНОЙ РЕАЛЬНОСТИ

Шавкиев Ойбек Салимбой углы

докторант Самаркандского государственного
университета по имени Шарофа РашидоваTHE PROBLEM OF TRUTH IN VIRTUAL
REALITY

Shavqiev S. Oybek

Doctorant of the Samarkand State University named
after Sharof Rashidova
salim_oybek@inbox.ru
[https://orcid.org/
0009-0005-3200-6882](https://orcid.org/0009-0005-3200-6882)
+998 90 276 48 41

Annotatsiya: Ushbu maqolada virtual borliqda voqelikning namoyon bo'lish shakllari va imkoniyatlari tahlil qilingan. Virtual reallik va virtual borliqda feyk dezinformatsiya va haqiqat muammosi o'rganilib axborot makonining tabiati tadqiq etilgan. Obyektiv borliqda haqiqat va virtual dunyoda haqiqat o'rtasidagi farq, muayyan mavjud bog'liqliklar ilmiy bilish darajasida aniqlangan. Virtual borliqda haqiqat muammosining virtual reallik bilan bog'liq jihatlari ilmiy va falsafiy jihatdan tahlil qilingan va takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: virtual reallik, virtual borliq, haqiqat, feyk ma'lumotlar, virtual haqiqat, simulyakr, feyk.

Аннотация: В данной статье раскроются формы и возможности проявления реальности в виртуальном существовании. Исследована проблема фейковой дезинформации и реальности в виртуальной реальности и виртуальном существовании. Различие между реальностью в объективном бытии и реальностью в виртуальном мире, те или иные существующие связи выявляются на уровне научного познания. Аспекты проблемы реальности в виртуальном существовании, связанные с виртуальной реальностью, были проанализированы с научной и философской точек зрения и даны предложения.

Ключевые слова: виртуальная реальность, виртуальное существо, реальность, фейковые данные, виртуальная реальность, симулятор, фейк.

Abstract: This article reveals the forms and possibilities of the manifestation of reality in a virtual existence. The problem of fake disinformation and truth in virtual reality and virtual existence is studied and the nature of the information space is explored. The difference between the reality in the objective existence and the reality in the virtual world, certain existing connections are determined at the level of scientific knowledge. Aspects of the problem of truth in virtual existence related to virtual reality are scientifically and philosophically analyzed and suggestions are made.

Key words: virtual reality, virtual existence, reality, fake information, virtual reality, simulator, fake.

Kirish. Dunyoda ta'lim, fan va texnologiyalar integratsiyasi hamda globallashuv jarayonlari shiddatli kechayotgan bir davrda virtual reallikning ijtimoiy ong shakllarida ijtimoiy-madaniy fenomen sifatida ilmiy muomalaga kirib kelishi haqiqat tushunchasiga nisbatan yangi yondashuvlarning shakllanishiga olib kelmoqda.

“Virtuallik” atamasi lotincha “virtualis” soʻzidan “kelib chiqqan boʻlib, “muayyan sharoitlarda sodir boʻladigan” yoki “sodir boʻlishi ehtimoli bor” degan maʼnoni anglatadi.

XXI asrda “axborot jamiyati” deb nomlangan global tarmoqdagi xabarlar oqimi va sigʻimi yaqin vaqtlardagi aqlli, zamonaviy odamni kommunikativ aloqa ichidagi odamga, yaʼni Homo Virtusga aylantirishi mumkinligi haqidagi farazlar tadqiqotchilar tomonidan qizgʻin muhokama qilinmoqda [1.15]. Hatto baʼzi tadqiqotlar Homo Virtus, digital natives, Net generation, Milleenials kabi tushunchalar virtual makonda yashovchi ijtimoiy subyektlar va virtual borliqda maʼlumotlarning asosiy isteʼmolchilari ekanligini taʼkidlaydi [2.159].

Adabiyotlar tahlili

Maqolada rus, xorij va respublikamiz olimlarining virtual borliq, virtual makon va taʼlimga oid oid asarlaridan samarali foydalanildi.

Tahlillar va natijalar

Virtual reallik – bu atrof-muhit haqidagi odatiy tasavvur, turli xil texnik vositalar tomonidan yaratilgan maʼlumotlarni qayta ishlashga qaratilgan va sunʼiy ravishda yaratilgan axborot muhitidir.

Dezinformatsiya (fransuzcha, *des* – “salbiy” va *information* “axborot”) muayyan guruhlar va doiralarning zararli maqsadlariga erishish uchun yolgʻon maʼlumotlardan foydalanish asosida jamoatchilik fikrini chalgʻitish maqsadida matbuot, radio va televideniya qoʻllaniladigan usul, vositalardir. Masalan, ikkinchi jahon urushi paytida u targʻibotda keng qoʻllanilgan.

Kompyuter asri yangi dezinformatsiyani, yaʼni soxta dezinformatsiyani keltirib chiqardi. Bu shuni anglatadiki, virtual dunyoda yolgʻon maʼlumotni tarqatish, odamlarni aldash, yoʻldan ozdirish osonroq [3.19-21].

Zamonaviy jamiyat odami haqiqiy obyektlar va hodisalaridan ajralgan yolgʻon belgilar

maydoni, oʻz qonunlariga muvofiq yashaydigan virtual borliq simulatrlar dunyosi bilan oʻralgan. Simulyakr – bu daʼvolari nomuvofiqlikka asoslangan va jiddiy buzilish yoki rad etishdan iborat boʻlgan soxta daʼvogarning bir turi. “Feyk” – bu odatda haqiqiy yoki haqiqat sifatida taqdim etilgan sunʼiy yoki yolgʻon narsaga murojaat qilish uchun ishlatiladigan atama. Bu hayotning turli sohalariga, shu jumladan maʼlumotlar, rasmlar, videolar, audio yozuvlar va boshqalarga tegishli boʻlishi mumkin.

Axborot va ommaviy axborot vositalari kontekstida “feyk” odatda yolgʻon yoki manipulyatsiya maqsadida yaratilgan yolgʻon yoki buzilgan maʼlumotni anglatadi. Soxta maʼlumotlar ijtimoiy tarmoqlar, yangiliklar saytlari, bloglar va boshqa media platformalar orqali tarqatilishi mumkin.

Feyk narsalarga qarshi kurash tobora dolzarb muammoga aylanib bormoqda, ayniqsa raqamli axborot makonida, bu yerda yolgʻon maʼlumotlar tez tarqalishi va jamoatchilik fikri, siyosiy jarayonlar va hatto odamlarning xatti-harakatlariga taʼsir qilishi mumkin. Feyk (yolgʻon) narsalarga qarshi kurashish uchun turli xil usullar qoʻllaniladi, jumladan faktcheking, media savodxonligi boʻyicha taʼlim va soxta maʼlumotlarni aniqlash uchun texnologik yechimlar. Hozirgi vaqtda barchamiz bir haqiqatni unutmasligimiz kerak: axborot sohasidagi turli munozaralar va tortishuvlar, avvalambor, adolat va xolislik tamoyillariga asoslanishi, qonun va odob-axloq qoidalari doirasida boʻlishi, shaxsiy xurofot va xususiyatlarga aylanmasligi, obroʻ-eʼtiborni qozonishning yolgʻon usuliga aylanmasligi kerak, inson shaxsiyati va sharafini kamsitishdan saqlaning, bunday salbiy vaziyatlarni bizning media makonimizda mutlaq oʻrin egallashiga imkon bermaslik kerak [4]. Ijtimoiy tarmoqlarda yolgʻon xabarlarini tarqatish, davlat Konstitutsiyasiga qarshi harakat qilish, fuqarolarning xavfsizligiga tahdid soluvchi xabarlarini tarqatish taʼqiqlanadi.

Axborotlashgan jamiyatda axborot inson bilimining asosiy manbalaridan biri boʻlib qoldi. Shu maʼnoda, ishlab chiqarishning rivojlanishi, yuksalishi zamonaviy makroelektronika va

kompyuter texnikasiga asoslanmoqda. Bu jarayonlar o'z navbatida ommaviy axborot va texnologiyalarni vujudga keltirib, axborotni saqlash va qayta tahlil qilishning turli murakkab yo'nalishlarining shakllanishiga olib keldi. Kommunikatsiya tizimidagi bunday o'zgarish hatto xo'jalik tizimini o'zgarishiga ta'sir ko'rsatdi. Shuningdek, axborotga nisbatan ommaviy ehtiyojning o'sishi, umuman, axborot va kommunikatsiya xizmati sohasining o'sishiga olib keldi [4.13-14].

“Inson uchun haqiqat” tushunchasi bugungi kunda falsafa fanining muammolaridan biridir. Ijtimoiy hayotning qanchalik gullab-yashnashi odamlar haqiqatni tushunadigan, uni tahlil qilish va sintez qilish qobiliyatiga qarab baholanadi. Inson o'z bilimlari doirasida bo'lgan narsani haqiqat deb biladi va unga ishonadi. Bu inson uchun yolg'on ma'lumot, chunki uning bilim darajasidan tashqarida bo'lgan mavhum tushunchalar unga begona. Shuning uchun ilm-fanni o'rganish odamni aldanishdan saqlaydi. Boshqa tomondan, virtual dunyo ba'zan o'z xazinasini odamlarning bilim darajasiga mos keladigan haqiqat, ba'zan yolg'on xabarlar bilan boyitadi. Chunki ma'lumot oluvchi hech qachon unga tushunarsiz bo'lgan ma'lumotlarga qiziqmaydi. Simulyakrlar virtual voqelikning tarkibiy qismi sifatida juda vizual, haqiqatga juda yaqin va erishish mumkin bo'lgan texnologiyadir.

Virtual reallikda haqiqat muammosi bu haqiqatning tabiati va uni virtual muhitda idrok etishimiz atrofida aylanadigan murakkab falsafiy savol hisoblandi. Virtual reallikda haqiqat muammosini quyidagi jihatlarini ko'rib chiqish kerak:

1. Taqqoslash maqsadi. Subyektiv haqiqat: virtual reallikda haqiqat tushunchasi obyektiv haqiqatdan (idrokdan mustaqil ravishda mavjud bo'lgan faktlar) subyektiv haqiqatga (odamlar o'rtasida farq qiladigan idrok yoki e'tiqod) farq qilishi mumkin. Obyektiv haqiqatlar virtual muhitda (masalan, matematik tamoyillar yoki fizik qonunlar) mavjud bo'lishi mumkin bo'lsa-da, subyektiv haqiqatlar inson tajribasi va talqinining subyektiv tabiati tufayli keng tarqalgan bo'lishi mumkin.

2. Illyuziya va haqiqat. Virtual haqiqat jismoniy dunyoning jihatlarini yoki butunlay xayoliy olamlarni taqlid qila oladigan hayajonli muhitni yaratadi. Illyuziya va haqiqat o'rtasidagi chiziq xiralashishi mumkin, bu virtual bo'shliqlarda tajriba va idrokning haqiqiylikni shubha ostiga qo'yadi. Virtual borliqda “haqiqiy” narsa jismoniy dunyoda haqiqat bilan bir xil bo'lishi shart emas.

3. Taqdimot va simulyatsiya. Virtual haqiqat ko'pincha haqiqiy dunyo hodisalari, obyektlari yoki tajribalarini aks ettirish yoki simulyatsiya qilishni o'z ichiga oladi. Garchi bu tasavvurlar voqelikning jihatlarini aniq taqlid qilishi mumkin bo'lsa-da, oxir-oqibat ular texnologiya tomonidan yaratilgan va vositachilik qiladi. Bu virtual tasavvurlarning haqiqiylik va ular haqiqatni to'g'ridan-to'g'ri hissiy tajriba kabi yetkaza oladimi degan savollarni tug'diradi.

4. Axloqiy mulohazalar. Virtual haqiqatdan foydalanish haqiqat va haqiqiylik haqida axloqiy tashvishlarni keltirib chiqaradi. Masalan, virtual muhitlar foydalanuvchilarni aldash maqsadida manipulyatsiya qilinishi yoki o'zgartirilishi mumkin, bu esa xabardor qilingan rozilik, maxfiylik va potentsial psixologik zarar kabi masalalar bilan bog'liq axloqiy dilemmalarga olib keladi. Virtual tajribani taqdim etishda shaffoflik va halollikni ta'minlash ishonch va halollikni saqlash uchun juda muhimdir.

5. Epistemologik oqibatlar. Virtual haqiqatning paydo bo'lishi bilim va haqiqatni tushunishda an'anaviy epistemologik yondashuvlarni shubha ostiga qo'yadi. Virtual muhitda haqiqatni qanday bilishimiz va anglashimiz, shuningdek, bilim manbai sifatida virtual tajribaning ishonchliligi haqida savollar tug'iladi. Haqiqat, oqlanish va e'tiqodning tabiati haqidagi falsafiy munozaralar virtual haqiqat kontekstida yangi o'lchovlarni oladi.

Virtual reallikda haqiqatni idrok etish innovatsion texnologiyalarning rivojlanishi bilan ham bog'liq. Sun'iy intellekt va innovatsion fikrlash, xususan, bu jarayonda evristik imkoniyatlarga aylanadi [5.172].

XULOSA

Umuman olganda, virtual haqiqatdagi haqiqat muammosi raqamli muhitda idrok, vakillik va haqiqat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ta'kidlaydi. Ushbu savolni falsafiy o'rganish haqiqat mohiyatini va virtual tajribaning haqiqat va bilimlarni tushunishimiz uchun ahamiyatini tanqidiy tahlil qilishga yordam beradi.

Shunday qilib, virtual haqiqat hodisasini uyushgan simulyatsiya maydoni deb ta'riflash mumkin – bu maxsus obyektlar, “ajratilgan belgilar”, ular nusxa ko'chirish belgilaridan farqli o'laroq, o'xshashliklarni emas, balki mos yozuvlar bilan farqlarni belgilaydi. Yaxlitlik, barqarorlik va to'liqlik bo'lgan haqiqiy haqiqatdan farqli o'laroq, virtual haqiqat farqlar va xilma-xillik manbai bo'lib xizmat qiladi. Demak, fazilat bu mavjudotning o'ziga xos tuzilishi bilan bog'liq bo'lgan, ijodiy, ijodiy faoliyatni ko'rsatadigan hodisa. Boshqacha qilib aytganda, virtual haqiqat odamlarni o'rgatgan manbadir. Ushbu maqolada Virtual borliqda haqiqat muammosining virtual reallik bilan bog'liq jihatlari ilmiy va falsafiy jihatdan tahlil qilingan va takliflar berilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Плешакова В. Кибер онтология и психология безопасности информационной

сферы: аспекты киберсоциализации человека в социальных сетях Интернет среды // Вестник, 2014. - С. 15.

2. Королева Н. Семио сфера личности. Санкт-Петербург, 2005. - С. 159.

3. Кушаков Ш.С. Фейковая модел дезинформации как разновидность симулякра.//Ёшларни ғоявий тарбиялашнинг долзарб масалалари. Талабалар онгида китобхонлик маданиятини шакллантириш” мавзусидаги Республика илмий-назарий конференцияси материаллари. Самарқанд, 2019. – С. 19-21.

4. Azizqulov A.A. Axborotlashgan jamiyatning falsafiy muammolari. – Samarqand, 2021. - B. 13-14.

5. G.S. Sultanova. Scientific thinking: innovation and innovation activities. Modern science: new approaches and current research//materials of the international scientific and practical conference. Prague, Czech Republic. 2020/4/21. - P. 172.

6. Нормаматова М.Н. Ижтимоий хизмат кўрсатишнинг замонавий коммуникатив усуллари. Journal of Universal Science Research, USA, 2(4), 2024. – B. 168–171.

